

Leçon XXI.

Τὸ δὲ γευστόν. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀκουστοῦ καὶ ὄσφραντοῦ, ἐνταῦθα, τέταρτον, διορίζεται περὶ τοῦ γευστοῦ, καὶ διαίρεται εἰς δύο μέρη. Πρῶτον μὲν γὰρ διορίζεται περὶ τοῦ γευστοῦ f. 316^v κοινῶς· δεύτερον, περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ γευστοῦ, δηλονότι τοῦ χυμοῦ, ἐν 6 τῷ· Τὰ δ' εἶδη τῶν χυμῶν. Περὶ τὸ πρῶτον τρία ποιεῖ· πρῶτον, ζητεῖ εἰ τὸ γευστόν καταλαμβάνεται διὰ τοῦ μεταξύ· δεύτερον, δείκνυσι τί καταλαμβάνεται διὰ τῆς γεύσεως, ὅτι τὸ γευστόν καὶ ἄγευστον, ἐν τῷ· Ὡσπερ δὲ ἡ ὄψις· τρίτον, καταπὸν εἶναι· δεῖ τὸ ὄργανον τῆς γεύσεως. Τούτων γὰρ τῶν τριῶν ἠψάτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις, δηλονότι 10 τοῦ μέσου, ᾧ γίνεται ἡ αἰσθήσις, τοῦ αἰσθητοῦ, ὃ τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται, καὶ τοῦ ὄργανου τῆς αἰσθήσεως, ἐν τῷ· Ἐπεὶ δὲ ὑγρὸν τὸ γευστόν. Περὶ τὸ πρῶτον αὐθις τρία ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι τὸ γευστόν οὐ καταλαμβάνεται διὰ μέσου ἐξωτερικοῦ· δεύτερον, ἐκβάλλει τινὰ ἀντίθεσιν, ἐν τῷ· Διὸ καὶ ἐν ὕδατι· τρίτον, δείκνυσι τί ζητεῖται 16 πρὸς τὸ γευστόν· ἐνεργεῖα καταλαμβάνεσθαι, ἐν τῷ· Οὔτε δὲ ποιεῖ χυμόν.

Λέγει· τοίνυν πρῶτον, ὅτι τὸ γευστόν ἐστὶν ἀπτόν τι, τουτέστιν ἀφή διακρινόμενον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, δι' ἣν οὐκ αἰσθάνεται διὰ τοῦ μεταξύ σώματος ἐξωτερικοῦ ὄντος καὶ ἄλλοτρίου· καὶ λέγει· ἀλλότριον, 20 ὅπερ οὐκ ἔστι μέρος τοῦ ζώου. Αἰσθάνονται γὰρ τὰ αἰσθητά, περὶ ὧν εἴρηται πρότερον, διὰ τε ἀέρος καὶ ὕδατος, ἅπερ οὐκ εἰσὶ μέρη τοῦ ζώου. Ἄλλ' ἡ ἀφή οὐκ αἰσθάνεται τοῦ ἑαυτῆς ἀντικειμένου διὰ μέσου ἄλλοτρίου, ἀλλὰ διὰ μέσου συνημμένου· ἡ γὰρ σὰρξ ἐστὶ μέσον ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς, ὡς προϊόντι δειχθήσεται. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπεὶ ἡ γεῦσις ἐστὶν ἀφή 25 τις, καὶ τὸ γευστόν ἐστὶν ἀπτόν τι, οὐ καταληφθήσεται τὸ γευστόν διὰ μέσου ἄλλοτρίου. Καὶ ὅτι τὸ γευστόν ἐστὶν ἀπτόν τι, δῆλον ποιεῖ διὰ τοῦ τὸν χυμόν, ὅς ἐστι τὸ γευστόν, ῥιζοῦσθαι ὡσανεὶ ἐν τῷ ὑγρῷ ὡς ἐν ἰδίᾳ ὕλῃ· τὸ δὲ ὑγρὸν ἐστὶν ἀπτόν τι. Ὅθεν φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ γευστόν ἐστὶν ἀπτόν τι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ γεῦσις ἐστὶν ἀφή τις, δόξειεν ἂν 30 μὴ ὀφείλειν ἀντιδιηρησθαι τῇ ἀφῇ, ἐπεὶ τὰ εἶδη οὐκ ἀντιδιαίρουσιν τῷ γένει· καὶ οὕτως ἔπεται μὴ εἶναι πέντε αἰσθήσεις ἀλλὰ τέσσαρας μόνον. Ἄλλὰ ῥητέον ἐστὶν ὅτι ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή δύνανται θεωρεῖσθαι διχῶς· ἓνα μὲν τρόπον, ὅσον πρὸς τὸν τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι, καὶ οὕτως ἡ γεῦσις ἐστὶν ἀφή τις· ἀπτομένη γὰρ καταλαμβάνει τὸ ἴδιον ἀντικείμενον· 35 ἄλλον δὲ τρόπον, ὅσον πρὸς τὸ ἀντικείμενον, καὶ οὕτω δεῖ λέγειν, ὅτι ὡς

6 τῶν χυμῶν B

6 αὐθις après πρῶτον (10) add B

7 μὲν γὰρ avant

ζητεῖ add B

13 καὶ avant περὶ add B

αὐθις: πάλιν B

26-27 οὐ κατά-

ληφθήσεται — ἀπτόν τι om B

30 ἐπεὶ B

ἔχει τὸ ἀντικείμενον τῆς γεύσεως πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀφῆς, οὕτως ἔχει καὶ ἡ γεῦσις πρὸς τὴν αἴσθησιν τῆς ἀφῆς. Φανερόν δέ ἐστιν ὅτι ὁ χυμὸς, ὅς ἐστιν ἀντικείμενον τῆς γεύσεως, οὐκ ἔστι τις ἐκ τῶν ποιότητων τῶν ἀπλῶν σωμάτων, ἐξ ὧν τὸ ζῶον συνίσταται, αἶ εἰσιν ἴδια ἀντικείμενα τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς, ἀλλὰ γίνεται ἐξ αὐτῶν καὶ θεμελιοῦται ἐν τινὶ αὐτῶν ὡς ἐν ὑλῇ, δηλονότι ἐν τοῖς ὑγροῖς. Ὅθεν φανερόν ἐστιν ὅτι ἡ γεῦσις οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ ὅπερ ἡ αἴσθησις τῆς ἀφῆς, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ριζοῦται ἐν αὐτῇ· ὅθεν καὶ εἰώθαμεν τὴν γεῦσιν διακρίνειν, ὅτι διχῶς λαμβάνεσθαι δυνατόν τὴν γεῦσιν, καθό τε ἐστὶ διακριτικὴ τῶν χυμῶν καὶ καθό ἐστὶν ἀφή τις διακρίνουσα τὰς ἀπτάς ποιότητας τῆς τροφῆς, ὅπερ τῆς ἀφῆς ἐστίν, ὡς προείρηται. Ὅθεν καὶ ὁ Φιλόσοφος φησὶν ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἰθικῶν, ὅτι περὶ τὰς ἡδονὰς τῆς γεύσεως λαμβανομένης κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον οὐκ ἔστιν ἡ σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνον καθό ἐστὶν ἐνέργειά τις.

15 Διὸ καὶ ἐν ὕδατι ἤμεν. Ἐνταῦθα ἀποκλείει τινὰ ἀντίθεσιν. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι, εἴ τι σῶμα χυμὸν ἔχον καὶ διαλύεσθαι δυνάμενον διὰ τοῦ ὕδατος τεθείη ἐν τῷ ὕδατι οἷον μέλι, ἢ τι τοιοῦτον, καὶ ἡμεῖς εἶημεν ἐν τῷ ὕδατι, εἰ καὶ διεστάμεθα τοῦ σώματος ἐκείνου τοῦ τὸν χυμὸν ἔχοντος, τοῦ μέντοι χυμοῦ λάβοιμεν ἂν αἴσθησιν ἐν τῷ ὕδατι, καὶ οὕτω δόξειεν ἂν ὅτι ἡ γεῦσις ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἑαυτῆς ἀντικειμένου διὰ τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἐστὶ μέσον ἀλλότριον καὶ ἐξωτερικόν· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ ἀποκλείσαι ταύτην τὴν ἀντίθεσιν συμπεραίνει ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι, ἐπεὶ τὸ γευστὸν οὐ καταλαμβάνεται διὰ μέσου ἐξωτερικοῦ, ἔπεται ὅτι εἰ εἶημεν ἐν τῷ ὕδατι, αἰσθανοίμεθα ἂν πάντως τοῦ γλυκέος σώματος τοῦ

f. 317 ἐμβαλλομένου | τῷ ὕδατι, εἰ καὶ διεστήκεν ἡμῶν, οὐ μέντοι εἶη ἂν ἡ αἴσθησις διὰ τοῦ μεταξῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ τὸν χυμὸν ἐκείνον ἀναμίγνυσθαι τῷ ὑγρῷ ὕδατι, ὡςπερ συμβαίνει ἐν τῇ πόσει, ὡς ὅταν ἀναμίγνυται τῷ ὕδατι ἢ τῷ οἴνῳ τὸ μέλι ἢ τι τοιοῦτον· αὐτὸ γὰρ τὸ ὕδωρ μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ χυμώδους σώματος. Ὅθεν ἡ γεῦσις οὐκ ἀντιλαμβάνεται τοῦ

80 χυμοῦ τοῦ σώματος τοῦ διεστῶτος, καθό ἐστὶ τοιοῦτου σώματος χυμὸς, ἀλλὰ καθό ἐστὶν ὕδωρ ὑπὸ τοιοῦτου σώματος μεταβληθέν. Ὅθεν σημείον αὐτοῦ ἐστὶν, ὅτι ἡ γεῦσις οὐκ ἂν μεταβληθεῖ ὑπὸ τοῦ ὕδατος οὕτως ἐπιτεταμένως ὡςπερ πέφυκε μεταβάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ χυμοῦ τοῦ σώματος τοῦ διεστῶτος, διὰ τὸ τὸν χυμὸν ἐκείνον ἀσθενεῖν καὶ χαυνοῦσθαι τῇ

85 μίξει τοῦ ὕδατος. Ἀλλὰ τὸ χρῶμα οὐχ οὕτω δοκεῖ ὁρᾶσθαι διὰ τοῦ μέσου, ὥστε τὸ σῶμα τὸ κεχρωσμένον μίγνυσθαι τῷ μέσῳ, ἢ τι αὐτοῦ ἀπορρέειν πρὸς τὴν ὄρασιν, ὡς ὁ Δημόκριτος ἐτίθει, ἀλλὰ διὰ τῆς πνευματικῆς τοῦ μέσου μεταβολῆς. Ὅθεν ἡ ὄψις οὐ καταλαμβάνει τὸ χρῶμα ὡς αἶρος, ἢ ὡς ὕδατος, εἰ καὶ ὡς σώματος κεχρωσμένου διεστῶτος καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ

90 μέτρον. Ἄν τοίνυν ἐθέλωμεν παραβάλλειν τὴν γεῦσιν πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδέν

ἐστὶν ἐν τῇ γεύσει ὡσπερ τὸ ἐν τῇ ὄψει μεταξύ, ἀλλ' ὡσπερ τὸ χρῶμα ἐστὶν ὄρατὸν ἤγουν ἀντικείμενον τῆς ὄψεως, οὕτω καὶ ὁ χυμὸς ἐστὶ γευστὸν ἤγουν ἀντικείμενον τῆς γεύσεως.

Οὐδὲν δὲ ποιεῖ. Ἐνταῦθα δείκνυσι τί ζητεῖται πρὸς τὴν γεῦσιν, ἐπεὶ τὸ μέσον οὐ ζητεῖται, καὶ φησὶν ὅτι οὐδὲν χυμὸν ἔχον ποιεῖ αἰσθησιν τοῦ ἰδίου χυμοῦ ἀνευ ὑγρότητος. Ὡς γὰρ τὸ χρῶμα γίνεται ἐνεργεία ὄρατὸν διὰ τοῦ φωτός, οὕτω καὶ ὁ χυμὸς γίνεται ἐνεργεία γευστὸς διὰ τοῦ ὑγροῦ· καὶ διὰ τοῦτο δεῖ τὸ γευστὸν ἢ ἐνεργεία ἔχειν ὑγρότητα ὑδατώδη, ὡσπερ ὁ οἶνος, ἢ τι ταιούτου, ἢ εἶναι δυνάμει ὑγραντόν, ὡσπερ τὸ λαμβανόμενον τρόπῳ τροφῆς. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ εἶναι σύελον ἐν τῷ 10 στόματι εὐτηκτον καὶ συντηκτικὸν τῆς γλώττης, δι' οὗ τὰ λαμβανόμενα ὑγραίνονται, ὡς δύνασθαι οὕτω καταλαμβάνεσθαι τὸν αὐτῶν χυμὸν.

Ὡσπερ δέ. Ἐνταῦθα δείκνυσι τί καταλαμβάνεται διὰ τῆς γεύσεως, καὶ φησὶν ὅτι, ὡσπερ ἐστὶ περὶ τῆς ὄψεως καὶ τῆς ἀκοῆς, οὕτως ἐστὶ καὶ περὶ τῆς γεύσεως. Ἡ γὰρ ὄψις γινώσκει τὸ ὄρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον, 15 ὡς προεῖρηται· τὸ γὰρ ἀόρατον ἐστὶ τὸ σκότος, περὶ οὗ ἢ ὄψις οὐ κρίνει· ὁμοίως καὶ τὸ λῖαν λαμπρόν, ὅλον ὁ ἥλιος, λέγεται ἀόρατον, ἀλλὰ ἄλλον τρόπον ἢ τὸ σκότος· τὸ γὰρ σκότος λέγεται ἀόρατον διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ φωτός, τὸ δὲ λαμπρόν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ φωτός διαφθείρουσαν τὴν αἰσθησιν. Ὅμοίως καὶ ἡ ἀκοή ἐστὶ τοῦ ἀκουστοῦ, δηλονότι τοῦ ψόφου 20 καὶ τοῦ οὐκ ἀκουστοῦ, ὅλον τῆς σιωπῆς, ἢ ἐστὶ στέρησις τοῦ ψόφου, καὶ ἔτι τοῦ ψόφου τοῦ κακῶς ἀκουστοῦ, ὅς ἢ διὰ μέγεθος φθείρει τὴν αἰσθησιν, ἢ διὰ σμικρότητα οὐκ ἀρκούντως μεταβάλλει τὴν αἰσθησιν. Οὕτω δὲ ἔχει καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λεγομένοις κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν. Τὸ γὰρ ἀδύνατον λέγεται ἐπὶ πάντων ἢ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὃ πέφυκεν ἔχειν, ἢ διὰ 25 τὸ κακῶς ἔχειν, ὡσπερ ἀπεριπάτητον ζῶον λέγεται καὶ τὸ παντάπασιν ἐστερημένον ποδῶν καὶ τὸ χωλὸν ἢ ἐξησθενηκὸς τοὺς πόδας. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ γεῦσις ἐστὶ τοῦ γευστοῦ καὶ ἀγεύστου. Ἄγευστον δὲ λέγεται, ὅπερ ἢ μικρὸν χυμὸν ἔχει, ἢ πονηρόν, ἢ σφόδρα βίαιον ὥστε διαφθείρειν τὴν αἰσθησιν. Καὶ διότι τὸ γευστὸν ἐστὶν ὑγρὸν ὑδατώδες, ὅπερ ἐστὶ τὸ ποτόν, 30 καὶ τοῦτο ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ χυμοῦ, δηλονότι τὸ ὑδατώδες ὑγρὸν, δοκεῖ τὸ ποτόν καὶ ἄποτον εἶναι ἀρχὴν τῶν τῇ γεύσει καταλαμβανομένων. Ἡ γεῦσις γὰρ καὶ ἀμφοῖν ἀντιλαμβάνεται, ἀλλὰ θατέρου μὲν ὡς φαύλου καὶ φθαρτικοῦ τῆς αἰσθήσεως, δηλονότι τοῦ ἀπότου, τοῦ λοιποῦ δὲ ὡς οἰκείου κατὰ φύσιν, δηλονότι τοῦ ποτοῦ. Ὡσπερ δὲ τὸ γευστὸν καὶ ἄγευστον 35 καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς γεύσεως, καθὼς ἡ γεῦσις αἰσθησίς τις ἐστὶ διακεκριμένη τῆς ἀφῆς, οὕτω καὶ τὸ ποτόν καὶ ἄποτον καταλαμβάνεται τῇ γεύσει, καθὼς ἡ γεῦσις ἐστὶν ἀφή τις· τὸ γὰρ ποτόν ἐστὶ κοινὸν καὶ τῆς γεύσεως

καὶ τῆς ἀφῆς, τῆς μὲν ἀφῆς, καθόσον ἐστὶν ὑγρόν, τῆς δὲ γεύσεως καθόσον ὑγρόν χυμὸν ἔχει. Φανερόν τοίνυν ἐστίν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς βρώμασι καὶ πόμασιν ἡδοναί, καθόσον εἰσὶ βρώσιμα καὶ πόσιμα, ἀνήκουσι πρὸς τὴν γεῦσιν καθό ἐστὶν ὡς ἀφή τις, ὡς λέγεται ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἰθδικῶν.

f. 817^v Ἐπεὶ δὲ ὑγρόν. Ἐνταῦθα δείκνυσι ποταπὸν εἶναι δεῖ τὸ ὄργανον τῆς γεύσεως. Καὶ πρῶτον τίθησι τὴν ἀλήθειαν· δεῦτερον, φανεροὶ αὐτὴν διὰ σημείου, ἐν τῷ· Σημεῖον δέ. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον ὅτι, εἰ τὸ γευστὸν δεῖ εἶναι ὑγρόν καὶ πεπονημένον, ἀνάγκη καὶ τὸ ὄργανον τῆς γεύσεως μῆτε εἶναι ὑγρόν ἐνεργείᾳ καθ' αὐτό, μῆτε εἶναι τοιοῦτον ὥστε μὴ δύνασθαι γίνεσθαι ὑγρόν, ὡσπερ καὶ τοῦ ὄργάνου τῆς ὄψεως ἐστὶ τὸ μὴ ἔχειν χρῶμα, ἀλλὰ δεκτικὸν εἶναι χρώματος· κἀντεῦθεν ἐστὶ τὸ τὴν γεῦσιν πάσχειν ὑπὸ τοῦ γευστοῦ καθὼ γευστόν, ὡσπερ πᾶσα αἰσθησις ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ. Ὅθεν, ἐπεὶ τὸ γευστόν, καθόσον γευστόν, ἐστὶν ὑγρόν, ἀνάγκη τὸ ὄργανον τῆς γεύσεως, καθόσον ἐστὶν ἡδὴ πεπονητός, ὑγράνθαι, ὅπερ σώζεται μὲν ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ὥστε εἶναι γευστικόν, τουτέστι δυνάμενον γεύεσθαι, ἐπεὶ δύναται ὑγραίνεσθαι, οὐ μέντοι γε ἐστὶν ἐνεργείᾳ ὑγρόν.

Σημεῖον δέ. Ἐνταῦθα φανεροὶ τὸ εἰρημένον διὰ σημείου λέγων, ὅτι σημεῖον δὲ τῶν προειρημένων ἐστίν, ὅτι ἡ γλώττα οὔτε ξηρὰ οὔσα δύναται αἰσθάνεσθαι, οὔτε λίαν οὔσα ὑγρά, διότι, ὅταν ἡ λίαν ὑγρά τῇ προλαβούσῃ ὑγρότητι, γίνεται ἡ αἰσθησις τῆς ἀφῆς τοῦ προηγησαμένου χυμοῦ, οὐ τοῦ ἐπιγινομένου, ὡσπερ ὅποτεν τις προγευματίσῃ ἰσχυροῦ χυμοῦ καὶ μετὰ ταῦτα γεύηται ἐτέρου, οὐ καταλήψεται τὸν δεῦτερον διὰ τὸ μένειν ἐπὶ τὴν αἰσθησιν τοῦ πρώτου χυμοῦ ἐν τῇ γλώττῃ. Ὅμοιως καὶ τοῖς κάμνουσι καὶ πυρέττουσι πάντα δοκεῖ εἶναι πικρὰ διὰ τὸ αἰσθάνεσθαι διὰ γλώττης πλήρους τοιαύτης ὑγρότητος, δηλονότι χυλώδους καὶ πικρᾶς.

Τὰ δ' εἶδη τῶν χυμῶν. Ἐνταῦθα διορίζεται περὶ τῶν εἰδῶν τῶν χυμῶν, καὶ φησὶν ὅτι, ὡσπερ ἐπὶ τῶν χρωμάτων τὰ ἀπλά χρώματα εἰσὶν ἐναντία, οἷον τὸ λευκὸν καὶ μέλαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν χυμῶν οἱ ἀπλοὶ εἰσὶν ἐναντίοι, ὡς τὸ γλυκὺ καὶ πικρὸν, εἶδη δὲ τῶν χυμῶν ἐχόμενα τούτων, τουτέστιν ἀμέσως ἐπόμενα τοῖς ἀπλοῖς εἶδεσιν, εἰσὶ ταῦτα· τὸ λιπαρόν, ὅπερ ἔπεται τῷ γλυκῷ, καὶ τὸ ἀλμυρόν, ὅπερ ἔπεται τῷ πικρῷ· μέσα δὲ τούτων εἰσὶ τὸ τε δριμύ καὶ τὸ αὐστηρόν καὶ στρυφνόν, ἅτινα δύο εἰς ταῦτόν ἀνάγονται, καὶ τὸ ὀξύ. Πρὸς ταῦτα γὰρ τὰ ἑπτὰ εἶδη τῶν χυμῶν σχεδὸν δοκοῦσιν ἀνάγεσθαι πάντα τὰ ἄλλα. Δεῖ δὲ θεωρεῖν περὶ ταῦτα τὰ εἶδη ὅτι, εἰ καὶ οἱ χυμοὶ γίνονται ἀπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ, καὶ ἐναντία εἰσὶ τὰ μάλιστα διστώτα, οὐ μέντοι γε κατὰ τὴν διάστασιν τὴν μεγίστην τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ

ὕγρου καὶ ξηροῦ κατανοεῖται ἢ διάστασις καὶ ἐναντιότης ἐν τοῖς εἶδεσι τῶν χυμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν τὴν πρὸς τὴν γεῦσιν καθὸ πέφυκεν ἢ γεῦσις μεταβάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ χυμοῦ μετὰ τινος ἀηδίας, ἢ ἡδονῆς. Ὅθεν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον τὸ γλυκύ, ἢ τὸ πικρὸν εἶναι μάλιστα ἢ ψυχρόν, ἢ θερμόν, ἢ ὑγρόν, ἢ ξηρόν, ἀλλὰ μάλιστα ἔχειν τῆς τοιαύτης διαθέσεως καθ' ἣν παραβάλλονται πρὸς τὴν αἰσθησιν τῆς γεύσεως. Περὶ δὲ τῆς γενέσεως τῶν χυμῶν διορισθήσεται ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητοῦ.

Ὡστε τό. Ἐνταῦθα τελευταῖον συμπεραίνει, ὅτι τὸ γευστικόν, τουτέστιν ἢ αἰσθησις τῆς γεύσεως ἢ τὸ ὄργανον αὐτῆς, ἔστιν ἐν δυνάμει πρὸς τὸν χυμὸν καὶ τὰ εἶδη αὐτοῦ· γευστὸν δὲ ἔστι τὸ δυνάμενον ἀνάγειν τὸ γευστικόν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν.

Leçon XXII.

Περὶ δὲ τοῦ ἀπτοῦ καὶ τῆς ἀφῆς. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ τῶν αἰσθητῶν κατὰ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις, ἐνταῦθα διορίζεται τελευταῖον περὶ τοῦ αἰσθητοῦ κατὰ ἀφήν, διότι ἡ ἀφή ἐν πάσαις ταῖς αἰσθήσεσι δοκεῖ εἶναι ἕντιον πνευματικῆ, εἰ καὶ ἔστι θεμέλιον ὡσανεὶ πασῶν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Καὶ διαιρεῖται εἰς δύο· πρῶτον, διορίζεται τινὰς ἀπορίας περὶ τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς· δεύτερον, φανεροῖ τὴν ἀλήθειαν περὶ ταύτην τὴν αἰσθησιν, ἐν τῷ· Ὅλως δὲ ἔοικεν. Περὶ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον, κινεῖ τὰς ἀπορίας· δεύτερον, διορίζεται αὐτάς, ἐν τῷ· Πᾶσα δὲ αἰσθησις. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ὅσον πρὸς ἐκεῖνα περὶ ὧν δεῖ ζητεῖν, ὁ αὐτὸς λόγος ἐστίν, ἂν τε περὶ ἀπτοῦ διαλεγώμεθα, ἂν τε περὶ ἀφῆς· τὸ γὰρ λεγόμενον περὶ τοῦ ἐνὸς δεῖ λέγεσθαι καὶ περὶ θατέρου, διότι, ἂν ἡ ἀφή μὴ ᾖ μία αἰσθησις ἀλλὰ πλείους, ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπτὰ μὴ εἶναι ἐνὸς γένους αἰσθήσεως ἀλλὰ πλειόνων· διὰ τοῦτο δὲ τοῦτο φησὶ, διότι σκοπὸς ἐστίν αὐτῷ, πρῶτον, διορίσασθαι περὶ τῶν αἰσθητῶν, μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τῆς αἰσθήσεως. Διότι δὲ ἐν τοῖς περὶ ἀπτοῦ καὶ ἀφῆς ῥηθησομένοις περὶ τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς ἀπορίας μέλλει κινεῖν διὰ τὸ προσφορώτερον δύνασθαι μεταχειρίζεσθαι τὰς ἀπορίας ταύτας, ἂν κινῶνται περὶ τὸ ἀπτόν, διὰ τοῦτο ταύτην τὴν ἐξαιτίαν προτάττει λέγων, ὅτι οὐ διαφέρει, ἂν περὶ ἀφῆς ἢ ἀπτοῦ τὸν λόγον ποιῶμεθα. Κινεῖ τοίνυν δύο ζητήματα περὶ τὴν ἀφήν καὶ τὸ ἀπτόν, ὧν τὸ πρῶτον τοιοῦτον ἐστίν, δηλονότι· πότερον πολλαί εἰσιν αἱ αἰσθήσεις τῆς ἀφῆς, ἢ μία μόνον· τὸ δεύτερον ἐστὶ, τί τὸ αἰσθητήριον, τουτέστι τὸ ὄργανον τοῦ αἰσθάνεσθαι τῆ ἀφῆς, πότερον δηλονότι σὰρξ ἐστὶ τὸ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς ἐν τοῖς ζῴοις τοῖς ἔχουσι σάρκα, ἢ τινὰ εἰσι τὰ ἔναιμα ζῴα, καὶ ἐν τοῖς

2 καθὸ: καθ' ἣν B
τέρου: τοῦ λοιποῦ B

20 ἐν τῷ — ἔοικεν om B

21 αὐθις om B 25 φ

ἄλλοις τοῖς ἀναίμοις τὸ ἀναλογικῶς ἀποκρινόμενον τῇ σαρκί, ἢ οὐκ ἔστιν οὕτως. Ἄλλ' ἢ μὲν σὰρξ καὶ τὸ ἀνάλογον ἔστι μέσον ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς· τὸ δὲ πρῶτον ὄργανον τῆς κατὰ τὴν ἀφῆν αἰσθήσεως ἄλλο τί ἐστιν ἐντὸς περὶ τὴν καρδίαν, ὡς λέγεται ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητοῦ.

6 Πᾶσά τε γὰρ αἰσθησις. Ἐνταῦθα διορίζεται τὰς προειρημένας ἀπορίας, καὶ πρῶτον τὴν πρώτην· δεύτερον, τὴν δευτέραν, ἐν τῷ· Πότερον δέ. Καὶ περὶ τὸ πρῶτον οὕτω προχωρεῖ· πρῶτον μὲν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔστι μία αἰσθησις ἢ ἀφή, ἀλλὰ πλείους· δεύτερον, λύει τὸν τεθέντα λόγον, ἐν τῷ· Ἐχει δέ τινα λύσιν· τρίτον, ἀποδοκιμάζει τὴν λύσιν, ἐν τῷ·
10 Ἄλλὰ τί τὸ ἔν. Ὁ δὲ λόγος, ἐν πρῶτον τίθησι, τοιοῦτός ἐστι. Πᾶσα γὰρ αἰσθησις δοκεῖ εἶναι μίας ἐναντιότητος, ὡσπερ ἡ ὄψις τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος, ἢ ἀκοή τοῦ βαρέος καὶ ὀξέος, ἢ γεῦσις τοῦ πικροῦ καὶ γλυκέος. Ἄλλ' ἐν τῷ ἀπτῷ, ὅπερ ἔστιν ἀντικείμενον τῆς ἀφῆς, εἰσι πολλὰ ἐναντιότητες, δηλονότι τὸ θερμόν, ψυχρόν, ὑγρόν, ξηρόν, σκληρόν, μαλακόν
16 καὶ τινα ἄλλα τοιαῦτα, οἷον τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον καὶ ὀξύ καὶ ἀμβλὺ καὶ τὰ ὅμοια. Ἡ ἀφή ἄρα οὐ μία, ἀλλὰ πλείους.

Ἐχει δέ τινα. Ἐνταῦθα τίθησι τὴν φαινομένην λύσιν πρὸς τὸν προειρημένον λόγον, καὶ φησὶν ὅτι δύναται τις ἔχειν λύσιν πρὸς τὴν προειρημένην ἀπορίαν διὰ τοῦ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι δοκεῖν εἶναι
20 πλείους ἐναντιότητος, ὡσπερ ἐν τῇ ἀκοῇ. Περὶ γὰρ τὴν φωνὴν ἀκουστὸν οὖσαν οὐ μόνον ἢ ἐναντιότητος τοῦ ὀξέος καὶ βαρέος κατανοεῖσθαι δύναται, ἀλλ' ἔτι καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἢ μικρότης τῆς φωνῆς, καὶ ἢ λειότης καὶ ἢ τραχύτης αὐτῆς καὶ τινα ἄλλα ὅμοια. Ὡσαύτως καὶ περὶ τὸ χρῶμα δύναται εὐρίσκεισθαι ἄλλαι τινὲς διαφοραὶ παρὰ τὴν ἐναντιότητα τοῦ
25 λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος, ὡσπερ τὸ χρῶμα μὲν τι εἶναι ἐπιτεταμένον, ἄλλο δὲ ἀνειμένον, καὶ τὸ μὲν ὠραῖον, τὸ δὲ αἰσχροῦν. Ὅθεν οὐ διὰ τοῦτο αἰρεῖται τὸ τὴν ἀκοὴν μίαν αἰσθησιν εἶναι· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ὄψιν. Ὅθεν ἢ πολλαπλῆ καὶ ποικίλη ἐναντίωσις τῶν ἀπλῶν οὐ δοκεῖ ἐμποδίζειν τὸ τὴν ἀφῆν μίαν εἶναι αἰσθησιν.

30 Ἄλλὰ τί τὸ ἔν. Ἐνταῦθα ἀποκλείει τὸν τεθέντα λόγον, καὶ φησὶν ὅτι πασῶν τῶν περὶ τὰ ἀκουστὰ ἐναντιώσεων ἔν ἐστιν ὑποκείμενον, δηλονότι ὁ ψόφος· ὁμοίως καὶ τὸ χρῶμα περὶ τὰ ὄρατά. Ἄλλ' οὐ δύναται εὐρίσκεισθαι τι ἐν κοινὸν ὑποκείμενον πασῶν τῶν ἐναντιώσεων τῶν περὶ τὰ ἀπτά, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δοκεῖ ἐν εἶναι γένος τῶν ἀπτῶν· ὅθεν οὐδὲ μία ἀφή.
35 Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ἀκριβῆ θεωρίαν δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ἢ διάκρισις τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀντικειμένων ἀναλογικῶς ἐστίν· ὅθεν, ἐπεὶ μίας αἰσθήσεως μία ἐστὶ δύναμις, δεῖ τὸ ταύτῃ ἀνταποκρινόμενον

αἰσθητὸν ἔν εἶναι γένος. Δέδεικται γὰρ ἐν τῷ [δεκάτῳ] τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ὅτι ἐν ἐνὶ γένει ἔστι μία πρώτη ἐναντιότης· ὅθεν δεῖ περὶ τὸ ὑποκείμενον μιᾶς αἰσθήσεως κατανοεῖσθαι μίαν πρώτην ἐναντιότητα, καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα φησὶν ὁ Φιλόσοφος, ὅτι μία αἰσθησις μιᾶς ἔστιν ἐναντιώσεως. Δύνανται μέντοι ἐν ἐνὶ γένει πλείους εἶναι ἐναντιώσεις μετὰ τὴν πρώτην· ἢ κατὰ τὸν τῆς ὑποδιαίρεσεως τρόπον, ὡσπερ ἐν τῷ γένει τῶν σωμάτων πρώτη ἐναντιότης ἔστι τοῦ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου. Καὶ διότι τὸ ἐμψυχὸν σῶμα διαιρεῖται τῷ αἰσθητικῷ καὶ ἀναισθητῷ, καὶ ἔτι τὸ αἰσθητικὸν τῷ λογικῷ καὶ ἀλόγῳ, πολλαπλασιάζονται αἱ ἐναντιώσεις ἐν τῷ γένει τοῦ σώματος, ἢ εἰσὶ πλείους αἱ ἐναντιώσεις ἑνὸς γένους κατὰ 10 συμβεβηκός, ὡσπερ ἐν τῷ γένει τοῦ χρώματος ἢ ἐναντιότης τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος κατὰ πάντα τὰ τῷ χρώματι συμβαίνειν δυνάμενα· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δεῖ νοεῖν, | ὅτι περὶ τὸν ψόφον καὶ τὴν φωνήν f. 318^v παρὰ τὴν πρώτην ἐναντίωσιν τοῦ βαρέος καὶ ὀξέος, ἧτις ἔστι καθ' αὐτήν, εἰσὶν ἄλλαι ἐναντιώσεις, δηλονότι κατὰ συμβεβηκός. Ἐν δὲ τῷ γένει τῶν 15 ἀπτῶν εἰσὶ πρώται πλείους ἐναντιώσεις καθ' αὐτάς, αἱ πᾶσαι τρόπῳ μὲν τινι ἀνάγονται πρὸς ἓν ὑποκείμενον, τρόπῳ δὲ τινι οὐ. Δύνανται γὰρ λαμβάνεσθαι ἓνα μὲν τρόπον ὑποκείμενον τῆς ἐναντιώσεως αὐτὸ τὸ γένος, τὸ παραβαλλόμενον πρὸς τὰς ἐναντίας διαφοράς, ὡς ἡ δύναμις πρὸς τὴν ἐνέργειαν· ἄλλον δὲ τρόπον δύνανται λαμβάνεσθαι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐναντιώσεως ἢ οὐσία ἢ ὑποκειμένη τῷ γένει, οὐ εἰσὶν αἱ ἐναντιώσεις, ὡσπερ ἂν λέγωμεν ὅτι τὸ κεχρωσμένον σῶμα ἔστιν ὑποκείμενον τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος. Ἄν τοίνυν διαλεγώμεθα περὶ τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ ἔστι γένος, φανερόν ἐστιν, ὅτι οὐκ ἔστι ταῦτὸν ὑποκείμενον πασῶν τῶν ἀπτῶν ποιότητων. Ἄν δὲ διαλεγώμεθα περὶ τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ ἔστιν ἢ οὐσία, 25 ἔν ὑποκείμενον ἔστι πασῶν ἐκείνων, δηλονότι τὸ ἀνήκον πρὸς τὴν τοῦ ζῳίου σύστασιν σῶμα. Ὅθεν προΐων ὁ Φιλόσοφος λέγει, ὅτι αἱ ἀπται ποιότητες εἰσὶ τοῦ σώματος, καθό ἐστι σῶμα, αἷς δηλονότι τὰ στοιχεῖα τοῦ σώματος διακρίνονται ἀλλήλων. Τούτων γὰρ ἔστιν ἢ κατὰ τὴν αἰσθησιν ἀφή διακριτική, ἃπερ ἀνήκουσι πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ σώματος 30 τοῦ ζῳίου. Ὅθεν εἰδικῶς διαλεγόμενων ἡμῶν καὶ κατὰ τὸν λόγον, ἢ αἰσθησις τῆς ἀφῆς οὐκ ἔστι μία ἀλλὰ πλείους· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ ἔστι μία.

Πότερον δέ. Ἐνταῦθα πραγματεύεται περὶ τῆς δευτέρας ἀντιθέσεως, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, διδάσκει τὴν ἀλήθειαν· δεύτερον, ἀποκλείει τι ἀνήκον πρὸς φανέρωσιν τοῦ πρώτου ζητήματος, ἐν τῷ· Διὸ 35 τὸ τοιοῦτο. Περὶ τὸ πρῶτον ἰστέον ἔστιν ὅτι ἡδύνατο ἂν δόξαι τινί, ὅτι ἢ σὰρξ ἔστιν ὄργανον τοῦ αἰσθάνεσθαι κατὰ ἀφήν τούτῳ τῷ λόγῳ, διότι εὐθέως πρὸς τὴν ἀφήν τῆς σαρκὸς αἰσθανόμεθα τῶν ἀπτομένων.

Ἀποκλείων τοίνυν καὶ ἀναίρων τοῦτον τὸν λόγον, φησὶ πρὸς τὸ διακρίνειν ὅτι τὸ ὄργανον τῆς ἀφῆς ἔστιν ἔνδον, ἢ μή, ἀλλ' εὐθέως ἢ σὰρξ ἔστιν ὄργανον τῆς ἀφῆς, οὐ δοκεῖ ἱκανὸν σημεῖον εἶναι τὸ ἅμα ἀπτομένων τῆς σαρκὸς τῶν ἀπτῶν γίνεσθαι τὴν αἰσθησιν, διότι καὶ νῦν, ἂν τις ἐκτείνειεν ὕμένα τινὰ περὶ τὴν σάρκα, εὐθέως πρὸς τὴν ἀφήν αὐτοῦ δὴ τοῦ περὶ τὴν σάρκα διαταθέντος γένοιτο ἂν αἰσθησὶς τοῦ ἀπτοῦ. Ἄλλ' ὅμως δῆλόν ἐστιν, ὅτι τὸ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐκτεταμένῳ δέρματι. Καὶ αὖθις φανερόν ἐστιν, ὅτι ἂν ὁ ὕμην ἐκεῖνος συμπεφυκῶς γένοιτο τῷ ἀνθρώπῳ, θάττον ἂν αἰσθάνοιτο δι' αὐτοῦ. Ὅθεν εἰ καὶ πρὸς τὴν ἀφήν τῆς σαρκὸς τῆς συμπεφυκυίας τῷ ἀνθρώπῳ εὐθέως αἰσθησὶς γίγνεται τοῦ ἀπτοῦ, οὐ μέντοι γε ἔπεται τὸ τὴν σάρκα εἶναι ὄργανον τῆς ἀφῆς, ἀλλ' ἔστι τι μέσον συμπεφυκός.

Διὸ τὸ τοιοῦτον. Ἐνταῦθα συμπεραίνει τι συντελοῦν πρὸς φανέρωσιν τοῦ πρώτου ζητήματος, καὶ φησιν ὅτι διὰ τὸ τὴν σάρκα εἶναι ὡσπερ εἶ μέσον συμπεφυκός ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς, δοκεῖ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ σώματος ἔχειν πρὸς τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς ὡσπερ ἂν εἰ ὁ περὶ ἡμᾶς ἀήρ συμπεφυκῶς ᾗν ἡμῖν· ἐδόκει γὰρ ἂν τότε τὸν ἀέρα ἐκεῖνον εἶναι ὄργανον ἐν τῇ ὄψει καὶ τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ὀσφρήσει, εἰ καὶ μέσον ἐστί, καὶ οὕτως ἐδοκοῦμεν ἂν ἐνὶ ὀργάνῳ αἰσθάνεσθαι τοῦ ψόφου, τῆς ὀσμῆς, τοῦ χρώματος, καὶ ἐπομένως ἐδόκει ἂν μία αἰσθησὶς εἶναι τῆς ἀκοῆς, τῆς ὀψεως καὶ τῆς ὀσφρήσεως. Ἄλλὰ νῦν, διότι τὸ μέσον δι' οὗ γίνονται αἰ κινήσεις τῶν εἰρημένων αἰσθητῶν, ἔστι διωρισμένον, τουτέστι διακεκριμένον ἡμῶν, δῆλον ἐστὶν ὅτι ὄργανον οὐ τυγχάνει· καὶ οὕτω φανερόν ἐστιν ὅτι διάφορά εἰσιν ὄργανα τῶν τριῶν αἰσθήσεων τῶν εἰρημένων, καὶ ἀκολουθῶς ὅτι καὶ διάφοροι εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀφῆ τοῦτο οὐκ ἔστι φανερόν, διότι τὸ μέσον ἐστὶ συμπεφυκός ἡμῖν. Ἄλλὰ τῆς τοιαύτης διαφορότητος τὸν λόγον ἀποδίδωσιν. Ὁ γὰρ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ, ἅπερ εἰσὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, οὐ δύνανται εἶναι συμπεφυκότες ἡμῖν, διότι ἀδύνατόν ἐστιν ἐξ ἀέρος εἰλικρινοῦς καὶ ἐξ ὕδατος εἰλικρινοῦς συνεστάναι ἔμψυχον σῶμα· ὕγρα γὰρ ὄντα καὶ ῥευστά, οὐκ εἰσὶ στερεὰ οὐδ' εὐόριστα ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ | μόνον ἀλλοτρίῳ ὄρω· τὸ δὲ ἔμψυχον σῶμα δεῖ εἶναι στερεόν καὶ ἐν ἑαυτῷ ὀριστόν. Ὅθεν δεῖ εἶναι μεμιγμένον ἐκ τε γῆς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος, ὡσπερ βούλεται ἔχειν ἢ σὰρξ ἐν τοῖς ζώοις τοῖς ἔχουσι σάρκα, καὶ τὸ ἀνάλογον ἐν τοῖς ζώοις τοῖς μὴ ἔχουσι σάρκα. Καὶ οὕτω τὸ σῶμα, ὅπερ ἐστὶ μεταξὺ ἐν τῇ ἀφῆ, δηλονότι ἢ σὰρξ, δύναται εἶναι ἠγνωμένον, τουτέστι συμπεφυκός τῇ ἀφῆ οὕτως, ὥστε δι' αὐτοῦ καθάπερ μέσου τινὸς γίνεσθαι τὰς αἰσθήσεις τῆς ἀφῆς πλείους.

Δηλοῖ δ' ὅτι. Ἐνταῦθα τίθησιν ἄλλο τι πρὸς τὸ ἀποδείξαι καὶ

φανερῶσαι τὸ αὐτό, καὶ φησὶν ὅτι τοῦτο αὐτὸ δείκνυται διὰ τοῦ ἐν τῇ γλώττῃ πλείους εἶναι αἰσθήσεις· αἰσθανόμεθα γὰρ διὰ τῆς γλώττης πάντων τῶν ἀπτῶν, ὧν αἰσθανόμεθα διὰ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος, καὶ ἔτι πλεον δι' αὐτῆς αἰσθανόμεθα τοῦ χυμοῦ, οὔπερ οὐκ αἰσθανόμεθα ἄλλῳ τινὶ μέρει τοῦ σώματος. Εἰ δὲ καὶ ἡ ἄλλη σὰρξ ἠσθάνετο τοῦ χυμοῦ, οὐκ ἂν διεκρίνομεν τὴν γεῦσιν τῆς ἀφῆς, ὡσπερ νῦν διακρίνομεν αὐτήν, τῆς ἀφῆς διακριτικῆς οὔσης τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. Ἀλλὰ νῦν φαίνεται, ὅτι ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή δύο αἰσθήσεις εἰσὶ, διότι οὐκ ἀντιστρέφουσιν ἀλλήλαις· οὐ γὰρ παντὶ μέρει ὅπωςδῆποτε γίνεται ἡ γεῦσις, δι' οὗ γίνεται ἡ ἀφή, διότι οἱ χυμοὶ οὐκ εἰσὶ ποιότητες τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὸ τοῦ ζώου σῶμα συνέστηκεν. Ὅθεν οὐκ ἀνήκουσι πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν ὡσπερ αἱ ἀπταὶ ποιότητες.

Leçon XXIII.

Ἀπορήσεις δ' ἂν τις. Δείξας ὅτι ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς ζητεῖται μέσον συμπεφυκός, ἐνταῦθα ἐπιζητεῖ ὁ Φιλόσοφος εἰ ἄρα δεῖ ζῆ- 15 τεῖσθαι ἐν αὐτῷ μέσον ἐξωτερικόν, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι ἡ ἀφή οὐ γίνεται χωρὶς μέσου ἐξωτερικοῦ· δεύτερον, δείκνυσιν ἐν τῇ διαφέρουσιν ἡ ἀφή καὶ ἡ γεῦσις, αἱ διὰ μέσου ἐξωτερικοῦ αἰσθάνονται ἐν τῷ . Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι περὶ τὴν ἀφήν δυνατόν τινα ἀπορεῖν, εἰ ἄρα δηλονότι ἔχει μέσον ἐξωτερικόν, ἐπεὶ δέ- 20 δεικται, ὅτι ἔχει μέσον συμπεφυκός. Καὶ αὕτη ἡ ἀπορία πρόεισιν οὕτως. Εἰ πᾶν σῶμα ἔχει βάθος, ὅπερ ἐστὶν ἡ τρίτη διάστασις· πᾶν γὰρ σῶμα ἔχει τὰς τρεῖς διαστάσεις, δηλονότι μήκος, πλάτος καὶ βάθος· ἔπεται ὅτι ὧν ἂν σωμάτων μεταξὺ ἐστὶ τι σῶμα, ταῦτα οὐχ ἀπτονται ἀλλήλων ἀμέσως· διίστανται γὰρ ἀλλήλων ἐκ τοῦ διάστασιν τινα εἶναι μεταξὺ αὐτῶν. 25 Ἔτι, φανερόν ἐστὶν ὅτι, ἔπου ἐστὶν ὑγρὸν ἢ διερόν, ἤγουν ὑδαρῶδες, δεῖ εἶναι σῶμά τι· ἡ γὰρ ὑγρότης, ποιότης τις οὔσα, οὐ δύναται εἶναι εἰ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ σώματι. Ἡ τοίνυν ἔνεστι τινὶ σώματι καθ' ἑαυτό, καὶ τότε ἐστὶν ὑγρὸν, ὡσπερ τὸ ὕδωρ· ἢ ἔχει τὴν ὑγρότητα κατὰ τι σῶμα ἐπεισιδόν αὐτῷ, καὶ οὕτω λέγεται τὸ διερόν ἐκ τοῦ ἔχειν ὕδωρ ἢ ἀέρα ἐν τῇ 30 ἐπιφανείᾳ μόνον, ἢ καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ τῷ βάθει. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ φησιν, ὅτι ἀνάγκη πᾶν σῶμα ὑγρὸν εἶναι ἢ διερόν ἤγουν ὑδωρ εἶναι, ἢ ὕδωρ ἔχειν. Φανερόν δὲ ὅτι τὰ σώματα ἀπτόμενα ἀλλήλων ἐν τῷ ὕδατι, ἀνάγκη ἐστὶν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς ὕδωρ μέσον, οὔτινος εἰσὶ πλήρη τὰ ἔσχατα αὐτῶν, εἰ μὴ ἴσως φαίη τις, ὅτι ξηρά εἰσιν ὄντα ἐν ὕδατι, ὅπερ 35 ἀδύνατον· ἀνάγκη γὰρ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ὄντα εἶναι διερά, καὶ οὕτω δεῖ ἔχειν αὐτὰ ὕδωρ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ. Καὶ οὕτω καταλείπεται, ὅτι ἐν δυσὶν

1 φανερωσαι: δεῖξαι B 19 blanc pour la référence, omise au texte d'Aristote après ἐν τῷ AB 36 τῷ om B

ἀπτομένοις ἀλλήλων ἐν ὕδατι, ἔστιν ὕδωρ μέσον· καὶ εἰ τοῦτο ἀληθές
 ἔστιν, ἔπεται ἀδύνατον εἶναι σῶμά τι ἀπτεσθαι ἄλλου ἐν τῷ ὕδατι ἀμέσως.
 Τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον καὶ περὶ τοῦ ἀέρος, ὅς ἐστι φύσει ὑγρός, ὡσπερ
 καὶ τὸ ὕδωρ. Ὁμοίως γὰρ ἔχει ὁ ἀήρ πρὸς τὰ ἐν τῷ ἀέρι διερά, ὡσπερ
 6 ἔχει τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ ἐν τῷ ὕδατι διερά. Ἀλλὰ μᾶλλον λέληθεν ἡμᾶς
 ὁ ἀήρ, μέσος ὢν, ἢ τὸ ὕδωρ διὰ τὸ συνεχῶς ἡμᾶς εἶναι ἐν ἀέρι καὶ οὕτως
 ἀκαταλήπτως προσπεφυκέναι ἡμῖν. Ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ζῶα
 λέληθεν ἑαυτά, εἰ δύο σώματα διερά δι' ὕδατος ἀλλήλων ἀπτονται. Διότι
 γὰρ συνεχῶς εἰσιν ἐν τῷ ὕδατι, οὐκ ἐπαισθάνονται τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἔστιν
 10 αὐτῶν τε μεταξὺ καὶ τῶν ἀπτομένων σωμάτων. Ἔστι δὲ ἄλλος λόγος
 πῶς μᾶλλον λαμβάνει ἡμᾶς περὶ τοῦ ἀέρος ἢ περὶ τοῦ ὕδατος, διότι ὁ ἀήρ
 λεπτότερός ἐστιν καὶ ἧττον αἰσθῆσει καταληπτός. Καταλείπεται τοίνυν, ὅτι
 αἰεὶ ἀπτομένων ἡμῶν ἔστι τι μέσον ἡμῶν καὶ ὢν ἀπτόμεθα, ἀήρ ἢ ὕδωρ.
 f. 319^v Ἀλλ' ἔστιν ἐνταῦθα ἀπορία· δεῖ γὰρ τὸ μεταξὺ ὄν ἐν τινὶ αἰσθῆσει
 15 γεγυμνώσθαι· τῶν κατ' ἐκείνην τὴν αἰσθησιν αἰσθητῶν ποιότητων, ὡσπερ
 τὸ διαφανές οὐδὲν ἔχει χρῶμα. Φανερόν δέ ἐστιν, ὅτι ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ
 ἔχουσιν ἀπτάς ποιότητας· οὐ τοίνυν μεσιτεuousῶν αὐτῶν δυνατὸν γίνεσθαι
 τὴν αἰσθησιν τῆς ἀφῆς. Πρὸς δὲ τοῦτο ἀποκριθήσεται Ἀβερρόης, ὅτι ἡμεῖς
 οὐ πάσχομεν ὑπὸ ἀέρος εἰλικρινούς, ἢ ὕδατος· οὐδὲν γὰρ πάσχει εἰ μὴ
 20 ὑπὸ τοῦ ἐναντίου αὐτῷ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πάθους· ὁ δὲ ἀήρ καὶ τὸ
 ὕδωρ οὐκ ἐναντιοῦνται ἡμῖν, ἀλλ' εἰσὶν ἡμῖν ὅμοια· παραβάλλονται γὰρ
 πρὸς ἡμᾶς ὡσπερ ὁ τόπος πρὸς τὸ ἐν τόπῳ· φανερόν γὰρ ὅτι τὰ ἡμέτερα
 σώματα κληροῦνται τὸν φυσικὸν τόπον, ὡσπερ καὶ τὴν φυσικὴν κίνησιν,
 ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐπικρατοῦντος στοιχείου. Οὐκοῦν οὐκ ἄλλως παρα-
 25 βάλλονται πρὸς τὸν τόπον καὶ πρὸς τὰ σώματα τὰ περιεκτικὰ τῶν ἡμε-
 τέρων σωμάτων ἢ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ ἐν τόπῳ. Τὰ δὲ στοιχεῖα ἐν ταῖς
 ὑπερβολαῖς ἀλλοιοῦσιν ἑαυτά, ὡς ὁ Φιλόσοφος δηλοῖ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν
 μετὰ τὰ φυσικά. Τὸ τοίνυν ἡμέτερον σῶμα ὑπὸ τῶν στοιχείων πέφυκεν
 ἀλλοιοῦσθαι. Ἔτι, πᾶν τὸ δυνάμει ὄν πέφυκε πάσχειν ὑπὸ τοῦ ἐνεργείᾳ
 30 ὄντος· τὰ δὲ ἡμέτερα σώματα ἐν τινὶ μεσότητι συνεστῶτα τῶν ὑπερβολῶν
 τῶν ἀπτῶν ποιότητων, αἰτινές εἰσιν ἐν τοῖς στοιχείοις, ἔχουσί πως πρὸς
 τὰς ποιότητας τὰς ἐν τοῖς στοιχείοις [ὡς δυνάμεις πρὸς ἐνέργειαν]· τὸ γὰρ
 μέσον ἔστιν ἐν δυνάμει πρὸς τὰ ἄκρα, ὡς μετὰ ταῦτα ῥηθήσεται. Φανε-
 ρόν τοίνυν ἔστιν, ὅτι τὰ ἡμέτερα σώματα πέφυκε μεταβάλλεσθαι ὑπὸ τῶν
 35 ποιότητων τῶν στοιχείων καὶ αἰσθάνεσθαι αὐτῶν. Αὕτη δὲ ἡ πλάνη,
 πρόεσιν ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι διακρίνειν ἐν τοῖς στοιχείοις, καθότι εἰσιν
 ἀλλήλοισι ἐναντία καὶ καθότι εἰσι περιέχοντα ἑαυτὰ καὶ ἑαυτοῖς ὅμοια, ὡς
 ὁ τόπος τῷ ἐν τόπῳ. Ῥητέον τοίνυν ἔστιν, ὅτι τὰ στοιχεῖα δύνανται

7 ἀκαταλήπτως corrigé de ἀμεθέκτως A 15 κατ' ἐκείνην τὴν αἰσθησιν om B
 32 [ὡς δυνάμεις πρὸς ἐνέργειαν] om AB

διχῶς θεωρεῖσθαι· ἓνα μὲν τρόπον κατὰ τὰς ἐνεργητικὰς ποιότητας καὶ παθητικὰς καὶ καθὼ ἐναντιοῦνται ἀλλήλοις καὶ μεταβάλλουσιν ἀλλήλα ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἄκροις· ἄλλον δὲ τρόπον κατὰ τὰ οὐσιώδη εἶδη, ἃ λαμβάνουσιν ἐκ τῆς τοῦ οὐρανίου σώματος. Ὅθεν ὅσῳ τι σῶμα στοιχειώδες ἐστὶ προσεχέστερον τῷ οὐρανίῳ σώματι, τοσοῦτῳ πλεόν ἔχει ἐκ τοῦ εἶδους. Καὶ διότι πρὸς τὸ εἶδος ἀνήκει τὸ περιέχειν τε καὶ ἔχειν πῶς ἐν ἑαυτῷ τὸν τοῦ ὄλου λόγον, ἐντεῦθεν ἐστίν, ὅτι τὸ ἀνώτερον σῶμα περιέχει τὸ κατώτερον καὶ παραβάλλεται πρὸς αὐτὸ ὡς ὄλον πρὸς μέρος διηρημένον, ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ τόπου πρὸς τὸ ἐν τόπῳ παράθεσις. Ὅθεν καὶ ἡ τοῦ περιέχοντος δύναμις παράγεται πρὸς τὰ στοιχεῖα ἐκ τοῦ πρώτου περιέχοντος, δηλονότι τοῦ οὐρανίου σώματος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τόπος καὶ ἡ τοπικὴ κίνησις οὐκ ἀποδίδοται τοῖς στοιχείοις κατὰ τὰς ἐνεργητικὰς καὶ παθητικὰς ποιότητας, ἀλλ' ἔπεται τοῖς οὐσιώδεσιν εἶδεσι τῶν στοιχείων. Ἔστι καὶ ἑτέρα πλάνη, ὅπου φησὶν ὅτι τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ οὐκ ἀλλοιοῦνται εἰ μὴ μίξει ἐξωτερικοῦ. Φανερόν γάρ ἐστιν, ὅτι ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ κατὰ μέρος φθαρτικά εἰσιν· ἡ δὲ φθορὰ καὶ ἡ γένεσις ἐν τοῖς στοιχείοις δύναται γίνεσθαι ἀνευ μίξεως τῆς ἐπομένης τῇ ἀλλοιώσει, ὡς λέγεται ἐν τῷ περὶ γενέσεως ὅθεν φανερόν ἐστὶν ὅτι, ἔτι μένοντος τοῦ εἶδους τοῦ ὕδατος, δύναται μεταβάλλειν τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ποιότητος χωρὶς μίξεως ἐξωτερικοῦ τινος. Τὸ πῦρ δέ, εἰδικώτερον ὄν, ἐστὶ δραστηκώτερον ἐν τοῖς στοιχείοις, ἃ πάντα παραβάλλονται πρὸς αὐτὸ ὡς ὑλικά, ὡς λέγεται ἐν τῷ τῶν μετεώρων. Ὅθεν οὐκ ἐστὶν ὁμοιον περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Ῥητέον οὖν ὅτι ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ ῥαδίως μεταβάλλουσιν ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ποιότητων, καὶ μάλιστα ὁπόταν ὡσι βραχείας ποσότητος, ὡσπερ συμβαίνει ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ἐν τῷ ὕδατι, τοῖς οὐσι μεταξὺ δύο σωμάτων ἀπτομένων ἀλλήλων. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐμποδίζεται ἡ αἰσθησις τῆς ἀφῆς, ὡστε μὴ διὰ μέσου τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος δύνασθαι γίνεσθαι. Καὶ ἔλαττον ἐτι ἐμποδίζει ὁ ἀήρ ἢ τὸ ὕδωρ, διότι ὁ ἀήρ ἔχει τὰς ἀπτάς ποιότητας ἔλαττον αἰσθητάς. Ὅθεν, ἂν ἐπιτείνωνται αἱ ἀπτάς ποιότητες τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ ἀέρος, μᾶλλον ἐμποδίζεται ἡ ἀφή, ὡς ὅταν τυχὸν ὁ ἀήρ, ἢ τὸ ὕδωρ ἐπιτεταμένην ἔχωσι ψυχρότητα ἢ θερμότητα. f. 320

Πότερον οὖν πάντων ὁμοίως. Ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν διαφορὰν τὴν μεταξὺ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς γεύσεως καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, καὶ πρῶτον ἀποκλείει τινὰ διαφορὰν ψευδῶς δοξαζομένην· δεύτερον, τίθησι τὴν ἀληθῆ, ἐν τῷ· Ἀλλὰ διαφέρει. Λέγει τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἐπεὶ ἡ ἀφή μέσον ἔχει ἐξωτερικόν, σκεπτόν ἐστὶ πότερον πάντων τῶν αἰσθητῶν ὁμοίως γίνεται ἡ αἰσθησις, ἢ τῶν διαφόρων διαφόρως, ὡσπερ ἐξ ἐτοίμου δόξειεν ἂν αὕτη εἶναι διαφορὰ, ὅτι ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή αἰσθάνονται.

4 blanc après ἐκ τῆς AB, latin: ex impressione 17 ἰδύναται B 24 ὅταν B
28 ἔτι om B 29 ἔλαττον: ἥττον B

ἀμέσως ἀπτόμεναι, αἱ δὲ ἄλλαι αἰσθάνονται πόρρωθεν τῶν ἰδίων αἰσθη-
 τῶν, οὐχ ἀπτόμεναι αὐτῶν. Ἄλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀληθές, τὸ ταύτη
 διαφέρειν, ἀλλὰ τὸ σκληρὸν καὶ μαλακὸν καὶ τὰς ἄλλας ποιότητας τὰς
 ἀπτάς αἰσθανόμεθα δι' ἄλλων, δηλονότι διὰ μέσων ἐξωτερικῶν, ὡσπερ
 καὶ τὰ ἀντικείμενα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, δηλονότι τὸ ψοφητικὸν καὶ
 5 ὄρατὸν καὶ ἔσφραγτόν. Ἄλλὰ ταῦτα τὰ αἰσθητὰ εἰσὶ πόρρωθεν ἐνίοτε τῆς
 αἰσθήσεως, τὰ δὲ γευστὰ καὶ ἀπτά εἰσὶν ἐγγύθεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ
 μέσον εἶναι ὡσανεὶ ἀκατάληπτον διὰ τὴν μικρότητα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ
 μέσον λανθάνει. Πάντων γὰρ τῶν αἰσθητῶν αἰσθανόμεθα διὰ μέσου ἐξω-
 10 τερικοῦ, ἀλλ' ἐν τοῖς γευστοῖς καὶ ἀπτοῖς λανθάνει, διότι, ὡς προείπομεν,
 ἔάν διὰ τινος ὑμένοσ περιτεθειμένου ἡμῖν πάντων τῶν ἀπτῶν ἡσθάνομεθα
 ἀγνοοῦντες εἶναι τὸ διεῖργον, ὁμοίως ἂν εἶχομεν πρὸς τὸ αἰσθάνεσθαι
 διὰ τοῦ μεταξῦ, ὡσπερ καὶ νῦν ἔχομεν αἰσθανόμενοι ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ
 ἀέρι. Δοκοῦμεν γὰρ νῦν αὐτῶν ἀπτεσθαι τῶν αἰσθητῶν καὶ μηδὲν εἶναι μέσον.
 16 Ἄλλὰ διαφέρει. Ἀποκλείσας τὴν ψευδοῦ διαφορὰν, ἐνταῦθα τί-
 θησι τὴν ἀληθῆ, καὶ φησὶν ὅτι τὰ ἀπτά διαφέρουσι τῶν ὄρατῶν καὶ
 ἡχητικῶν, καθότι ἐκείνων μὲν τῶν αἰσθητῶν αἰσθανόμεθα διὰ τοῦ αὐτὰ
 μὲν κινεῖν τὸ μέσον, τὸ δὲ μέσον ἡμᾶς· ἀλλὰ τῶν ἀπτῶν αἰσθανόμεθα
 διὰ μέσου ἐξωτερικοῦ οὐχ ὡσπερ κινούμενοι ὑπὸ μέσου ἐξωτερικοῦ, ἀλλ' ἅμα
 20 μετὰ τοῦ μέσου κινούμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ὡσπερ φαίνεται ἐπὶ τοῦ
 δι' ἀσπίδος πληττομένου. Οὐ γὰρ συμβαίνει τὴν ἀσπίδα πληττομένην
 πλήττειν, ἀλλ' ἅμα συμβαίνει πλήττεσθαι ἐκάτερον. Τὸ δὲ ἐνταῦθα λεγό-
 μενον ἅμα οὐ δεῖ νοεῖν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ χρόνου μόνον, διότι καὶ ἐν
 τῇ ὄψει ἅμα κινεῖται τὸ μέσον ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς ἡ αἰσθησις ὑπὸ
 25 τοῦ μέσου· γίνεται γὰρ ἡ ὄψις ἄνευ διαδοχῆς, ἡ δὲ κατάληψις τοῦ ψόφου
 μετὰ διαδοχῆς τινός, ὡς ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητοῦ λέγεται·
 ἀλλὰ τοῦτο ἀναφέρειν δεῖ πρὸς τὴν τάξιν τῆς αἰτίας. Ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις
 αἰσθητοῖς ἡ μεταβολὴ τοῦ μέσου αἰτία ἐστὶ τοῦ μεταβάλλειν τὴν αἰσθησιν,
 οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀφῆς. Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν τὸ μέσον ἐστὶν
 30 ἐξ ἀνάγκης· ἐν δὲ τῇ ἀφῆ, ὡσανεὶ κατὰ συμβεβηκός, καθόσον συμβαίνει
 τὰ ἀπτόμενα ἀλλήλων σώματα εἶναι διερά.

Ὅλως δὲ ἔοικεν. Ἐνταῦθα διορίζεται περὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς
 ἀφῆς κατὰ ἀλήθειαν, καὶ πρῶτον ὅσον πρὸς τὸ μέσον· δεύτερον, ὅσον πρὸς
 τὴν ποιότητα τοῦ ὄργανου, ἐν τῷ· Ἀπτά μὲν· τρίτον, ὅσον πρὸς τὸ
 35 ἀντικείμενον, ὅπερ καταλαμβάνεται τῇ αἰσθήσει, ἐν τῷ· Ἔτι δέ. Φησι
 τοίνυν ὅτι οὕτω δοκεῖ ἔχειν ἡ σὰρξ καὶ ἡ γλῶττα πρὸς τὸ ὄργανον τῆς
 αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς, ὡσπερ ἔχει ὁ ἀῆρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὸ ὄργανον τῆς
 ὄψεως, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ἔσφρήσεως· ἐν οὐδενί γὰρ τούτων δύναται
 γίνεσθαι αἰσθησις, ἂν ἀπτηται τὸ ὄργανον, ὅσον ἂν τις θῆ, σῶμά τι λευκῶν

ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὐχ ὁράται. Ὅθεν φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς ἐστὶν ἐντός· οὕτω γὰρ συμβαίνει ἐν ταύτῃ τῇ αἰσθήσει ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Οὐ γὰρ αἰσθάνονται τῶν ἄλλων αἰσθητῶν ἐπιτιθεμένων τῷ ὀργάνῳ τῆς αἰσθήσεως· αἰσθάνονται δὲ ἐπιτιθεμένων τῇ σαρκί. Ὅθεν φανερόν ἐστὶν ὅτι ἡ σὰρξ 5 οὐκ ἐστὶν ὄργανον τῆς κατὰ τὴν ἀφῆν αἰσθήσεως, ἀλλὰ μέσον.

Ἄπται μὲν οὖν. Ἐνταῦθα δείκνυσι ποταπὸν ἂν εἴη τὸ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως, καὶ φησὶν ὅτι αἱ ἄπται ποιότητες εἰσὶν ἐκ τοῦ σώματος, καθὸ ἐστὶ σῶμα, τουτέστιν ἐξ ὧν τὰ στοιχεῖα διακρίνονται ἀλλήλων, | δηλονότι τὸ θερμόν, τὸ ψυχρόν, τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν, περὶ ὧν εἴρηται f. 320 ὅτι ἐν τοῖς περὶ στοιχείων ἤγουν ἐν τῷ περὶ γενέσεως. Φανερόν δὲ ἐστὶν ὅτι τὸ ὄργανον τῶν ἀφῶν, ἐν ᾧ δηλονότι πρῶτον θεμελιούται· ἡ αἰσθησις ἢ λεγομένη ἀφή, ἐστὶ μέρος τι ἐν δυνάμει ὄν πρὸς τὰς τοιαύτας ποιότητας· τὸ γὰρ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως πάσχει ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, διότι τὸ αἰσθάνεσθαι πάσχειν τί ἐστὶν· ὅθεν τὸ αἰσθητόν, ὅπερ ἐστὶ ποιοῦν, ποιεῖ· αὐτὸ εἶναι 15 τοιοῦτον ἐνεργείᾳ, ὅποιον τὸ αἰσθητόν ἐστὶν, ἐπεὶ δυνάμει ἐστὶ πρὸς τοῦτο· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄργανον τῆς ἀφῆς οὐκ αἰσθάνεται ἐκείνης τῆς ποιότητος, καθ' ἣν ἐστὶν ἐνεργεία. Οὐ γὰρ αἰσθανόμεθα τοῦ θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ, τοῦ σκληροῦ, ἢ μαλακοῦ κατ' ἐκείνον τὸν τρόπον, ᾧ ταῦτα ἐνεῖσι τῷ ὀργάνῳ τῆς ἀφῆς, ἀλλ' αἰσθανόμεθα τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀπτῶν ὡς τοῦ ὀργάνου 20 τῆς ἀφῆς συνεστῶτος ἐν τινι μεσότητι τῶν ἐναντίων ἀπτῶν ποιότητων, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄργανον τῆς ἀφῆς διακρίνει τὰ ἄκρα τῶν ἀπτῶν· τὸ γὰρ μέσον διακριτικὸν τῶν ἄκρων ἐστίν· δύναται γὰρ πάσχειν ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, καθόσον παραβαλλόμενον πρὸς θάτερον ἔχει τὸν τοῦ λοιποῦ λόγον, ὡσπερ τὸ χλιαρὸν τῇ πρὸς τὸ θερμόν παραθέσει ψυχρόν ἐστὶ, κὰν 26 τῇ πρὸς τὸ ψυχρόν ἐστὶ θερμόν. Ὅθεν τὸ μέσον πάσχει ὑφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ἐπειδὴ τρόπον τινὰ ἐστὶν ἑκατέρῳ ἐναντίον. Καὶ δεῖ, καθάπερ τὸ ὄργανον τὸ αἰσθήσεσθαι μέλλον λευκοῦ καὶ μέλανος, οὐδὲν αὐτῶν ἔχειν ἐνεργείᾳ, ἀλλ' ἑκάτερον δυνάμει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, οὕτω κὰν τῇ αἰσθήσει τῆς ἀφῆς ἔχειν, ὥστε δηλονότι 30 τὸ ὄργανον μήτε θερμόν εἶναι, μήτε ψυχρόν ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει ἑκάτερον. Ἄλλως μέντοι συμβαίνει τοῦτο περὶ τὴν ἀφῆν καὶ περὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις. Ἐν γὰρ τῇ ὄψει τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον ἐστὶν ἐν δυνάμει πρὸς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὡς γεγυμνωμένον ὄλου τοῦ γένους τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος· ἐστὶ γὰρ παντάπασιν ἐστερημένον χρώματος. 35 Ἄλλὰ τὸ μέσον τῆς ἀφῆς ἀδύνατον γεγυμνωσθαι ὄλου τοῦ γένους τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ· συντέθειται γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων, ὧν αὐταὶ εἰσὶν ἴδιαι αἱ ποιότητες. Ἄλλ' οὕτω γίνεται ἐν δυνάμει τὸ ὄργανον τῆς ἀφῆς πρὸς τὰ ἴδια ἀντικείμενα, καθόσον ἐστὶ μεταξύ τῶν ἐναντίων. Τὸ μέσον γὰρ ἐστὶν ἐν δυνάμει πρὸς τὰ ἄκρα, καὶ αἰεὶ ὅσῳ τὸ 40 ζῶον ἔχει συμπλοκὴν μᾶλλον ἀνηγμένην πρὸς τὸ μέσον, τοσοῦτω ἔχει